

Statenbrief

Datum

15 april 2020

Zaaknummer

2018-004301

Inlichtingen

Provincieloket
026 359 99 99
post@gelderland.nl

Blad

1 van 5

Onderwerp

Vitaal Openbaar Bestuur

Portefeuillehouder

John Berends en Jan Markink

Ambitie en thema

Ambitie 1 Samen voor Gelderland

Thema:

Sterk Bestuur en toezicht

Doel van deze brief

Gedeputeerde Staten verzoeken Provinciale Staten om:
Te besluiten overeenkomstig bijgevoegd ontwerpbesluit.

1 Inhoud voorstel (beoogd resultaat/doel)

De druk op het lokale bestuur is groot. Dit komt door de verschillende decentralisaties in, onder andere, het ruimtelijke domein en het sociale domein (o.a. jeugdzorg en WMO). Daarnaast is de complexiteit van grote maatschappelijke opgaven toegenomen terwijl de financiële situatie van veel gemeenten is verslechterd.

De gemeente staat het dichtst bij de Gelderse inwoners en is bij veel vragen het eerste aanspreekpunt bij het realiseren van maatschappelijke opgaven. Wij zien dat het voor veel gemeenten steeds moeilijker wordt om hun wettelijke en bovenwettelijke taken voor burgers en bedrijven naar behoren uit te voeren. De druk kent verschillende verschijningsvormen en kan verschillen per gemeente en per taakveld. Bovendien verwachten burgers, bedrijven en instellingen dat de bestuurslagen als 1 overheid acteren. Gemeenschappelijk kenmerk is dat geen enkele gemeente het in z'n eentje aan kan. Dit geldt ook voor ons en de andere overheden. Gaan voor Gaaf heeft als uitgangspunt dat er als 1 overheid gewerkt wordt. Hiermee is de bestuurskracht van onszelf en onze partners integraal onderdeel van de overheidsopgaven en ambities in de volle breedte. Bij een deel van de opgaven, denk aan de woonagenda, de stikstofproblematiek en de energietransitie zijn wij nadrukkelijk partner. Dit betekent dat de wijze waarop de gemeenten in staat zijn hun wettelijke en bovenwettelijke taken uit te voeren ons direct raakt.

Markt 11 | 6811 CG Arnhem
Postbus 9090 | 6800 GX Arnhem

026 359 99 99
post@gelderland.nl
www.gelderland.nl

BNG Bank Den Haag
NL74BNGH0285010824
BIC-code BNG Bank: BNGHNL2G

Btw-nummer: NL001825100.B03
KvK-nummer: 51468751

 provincie
Gelderland

Daarom willen we vanuit wederkerig en passend partnerschap naast de gemeenten staan en met hen en de VNG Gelderland onderzoeken waar we samen met hen kunnen optrekken en tegelijkertijd de bestuurskracht kunnen helpen versterken. Dat kan, aansluitend bij de handelingsperspectieven uit de omgevingsvisie, op allerlei manieren. Van loslaten tot faciliteren en, zo nodig, overnemen. Dit zal steeds weer maatwerk zijn. In de bijlage treft u een aantal voorbeelden aan hoe we met gemeenten in dialoog zijn.

Doel en motiveringsgrondslag maatwerktrajecten

De provincie heeft een groot belang bij vitale gemeenten die hun inwoners kunnen bedienen. Enerzijds door onze taak en zorg voor de kwaliteit van het openbaar bestuur, anderzijds door onze ambities om regionale en provinciale opgaven te realiseren. Met gemeenten die hun bestuurskracht willen of moeten versterken zijn maatwerktrajecten af te spreken. Bij het afwegen van onze hulp als facilitator is dat altijd tijdelijk en gericht op het zelf weer op enig moment kunnen overnemen. Het concrete doel kan per traject verschillen. *Het beoogde effect is een duurzame (>10 jaar) verbetering van de bestuurskracht van de betreffende gemeente(n).* De statennotitie 'Sterk Bestuur voor de opgaven van morgen' (PS2018-217) bevat verschillende uitgangspunten, werkwijzen en acties die leidend zijn.

Omdat iedere Gelderse gemeente anders is, maar ook de opgaven en de regionale situatie kunnen verschillen is het niet zinvol om vooraf nauwgezet beleid of een kader te formuleren. De invulling per maatwerktraject komt 'onderweg' tot stand via dialoog en afwegingen van de betreffende gemeente en haar partners, o.a. de provincie, tijdens het traject. De invulling en het resultaat zullen daarom per gemeente verschillen. Wel is het van belang om vooraf *afwegingsprincipes* te hanteren die voor iedereen herkenbaar en gelijk zijn maar ook de uitvoerbaarheid ten goede komen.

Door de Covid-19 worden gemeenten nu extra zwaar op de proef gesteld om hun taken voor burgers, bedrijven en zorginstellingen snel en goed uit te voeren. De gevolgen van deze pandemie zijn nog niet te overzien. De provincie heeft begrip voor deze situatie en houdt bij het vormgeven en uitvoeren van de maatwerktrajecten rekening met de ontstane situatie.

2 Aanleiding

Vanuit onze zorgplicht voor de kwaliteit van het openbaar bestuur werken we samen met onze partners aan sterk bestuur in Gelderland. Niet omdat sterk bestuur een doel op zich is, maar omdat het een middel is om als overheid de maatschappij zo optimaal mogelijk te bedienen. Hierbij hanteren we het vertrekpunt dat goed openbaar bestuur nodig is om overheidstaken blijvend goed uit te voeren en inwoners en bedrijven goed te bedienen, zodat zij er op kunnen vertrouwen dat dit beschermd en geborgd is én om als overheden samen met andere partners en stakeholders maatschappelijke opgaven te kunnen realiseren. Samen met gemeenten en regio's willen we werken aan een sterk Gelders lokaal bestuur dat:

- Zijn wettelijke taken goed uitvoert.
- Goed samenwerkt.

- De maatschappelijke opgaven vooropzet.
- Financieel gezond is.
- Inspeelt op actuele ontwikkelingen.

3 Bestaand beleid c.q. kader

Een groot aantal gemeenten en regio's versterken actief hun eigen bestuurskracht. Hierdoor zijn al veel resultaten bereikt. Denk aan de *nieuwgevormde gemeente West Betuwe* of de *verkenning naar de strategische samenwerking in de kop van de Veluwe*. We zien daarentegen wel een aantal knelpunten waar maatschappelijke opgaven vragen om een snelle en adequate oplossing waar de provincie meer regie moet nemen, denk aan het verbeteren van de *bestuurskracht van Scherpenzeel*. We zijn met gemeenten hierover in gesprek. Dit doen we vanuit onze zorgplicht om tot sterke gemeenten te komen en deze rolneming is beschreven in de Statennotitie 'Sterk bestuur voor de opgaven van morgen' (PS 2018-217).

In het *Coalitieakkoord Samen voor Gelderland 2019-2023* staat dat het provinciale bestuur Gelderse gemeenten die dat willen tijdelijk wil ondersteunen via bijvoorbeeld maatwerktrajecten en strategische keuzen maken. Om die ambities te verwezenlijken houden we ons vast aan een aantal basisuitgangspunten die o.a. zijn vastgelegd in de omgevingsvisie Gaan voor Gaaf en het uitvoeringsprogramma interbestuurlijk toezicht.

In de *omgevingsvisie Gaan voor Gaaf* (kadernota, PS 2020-151) staan de opgaven waar wij, in partnerschap, aan werken. De mate waarin partners, zo ook gemeenten, aan deze opgaven kunnen bijdragen (versnelling, kwaliteitsverbetering, etc.) verdient ook onze mate van steun.

Ook vanuit onze toezichthoudende taak kijken wij met gemeenten mee naar hun financiële situatie en de uitvoering van medebewindstaken. Dit geeft inzicht in de bestuurskracht en dient als onderlegger voor het beantwoorden van de vraag wat gemeenten zelf of samen kunnen en wat aanvullend nodig of gewenst is.

4 Argumenten/afwegingen/risico's

We werken aan vitale Gelderse regio's en gemeenten die de bestuurs- en samenwerkingskracht hebben om de maatschappelijke opgaven voor hun inwoners aan te kunnen. Dit doen we bijvoorbeeld door samen met onze partners invulling te geven aan onze integrale gebiedsagenda's en de realisatie van projecten. Gemeenten zijn belangrijke partners bij onze opgaven voor inwoners en daarom moet de bestuurskracht (verder) ontwikkeld worden in samenhang met uitvoering van de basistaken, de regionale (gebieds)agenda's en programmeringen. We blijven investeren in initiatieven vanuit de gemeenten zelf, maar ook vanuit onze zorgplicht voor gemeenten. Soms overwegen wij regie en waar nodig maken wij gebruik van de mogelijkheden die de wet ons geeft. Deze rolkeuze hangt van de situatie af. Voorbeelden daarvan zijn het instellen van verscherpt toezicht op de gemeentelijke financiën of de keuze voor herindeling.

Bij het vormgeven van maatwerktrajecten voor gemeenten hanteren we deze afwegingsprincipes:

- De mate waarin gemeenten in staat zijn om hun wettelijke taken uit te voeren, eventueel door op onderdelen samen te werken met omliggende gemeenten.
- We sluiten aan bij de identiteit van een gemeente en een gebied maar kijken kritisch naar de kracht en het draagvlak van de gemeente en de mate en wijze waarop zij hun rol nemen in de ontwikkeling van de samenleving.
- De mate waarin gemeenten in partnerschap willen en kunnen werken aan de opgaven in Gaan voor Gaaf en bijvoorbeeld actief deelnemen aan de gezamenlijke gebiedsagenda's en/of regiodeals voor de inwoners van Gelderland.
- De opgaven in het ene gebied of gemeente zullen anders wegen dan in een ander gebied of gemeente. De mate waarin wordt bijgedragen aan de provinciale opgaven bepaalt onze inzet.
- De bijdrage die de gemeente levert aan de regionale samenwerking (in bestaande regio's en samenwerkingen met partners net over de grens van Gelderland) en de verantwoordelijkheid die daarbij hoort. Hierbij kijken we over de provinciegrenzen heen.
- We willen ook faciliteren daar waar gemeenten extra verantwoordelijkheid tonen in de realisatie (versnelling en/of verbetering) van de opgaven uit Gaan voor Gaaf (beleidsrealisatie).

Voorwaarde is wel dat incidentele maatwerktrajecten tot structurele bestuurskrachtverbeteringen (> 10 jaar) bij gemeenten moeten leiden. Maatwerktrajecten zijn niet bedoeld om lacunes in de gemeentelijke begroting of basistaken op te vullen. Per traject monitoren we de voortgang via gesprekken, voorwaarden verbonden aan de inzet van ons instrumentarium en/of samenwerkingsafspraken via een overeenkomst.

5 Financiële consequenties

Omdat de vitaliteit van de Gelderse gemeenten zwaar onder druk staat, zijn we aan de slag met bestuurskrachtontwikkeling en willen we de maatwerktrajecten snel vormgeven.

De inschatting van de benodigde middelen voor bestuurskracht via het programma Sterk Bestuur staat los van de Covid-19-aanpak voor de *korte termijn* t.b.v. gemeenten van € 5 miljoen). Het programma Sterk Bestuur richt zich op de *langere termijn* en structurele verbeteringen. Gemeenten kunnen gebruik maken van de regeling Sterk Bestuur voor, veelal, kleinere trajecten. Hierbij zijn financiële middelen lang niet altijd nodig, denk aan bestuurlijke interventies. Voor omvangrijkere trajecten, denk aan de gerealiseerde fusie Zevenaar-Rijnwaarden, worden afspraken op maat gemaakt om de bestuurskracht een structurele impuls te geven. Wij verwachten aan u verzoeken voor beschikbaarstelling te doen bij de Najaarsnota.

6 Proces en evaluatie

Wij zijn met gemeenten in gesprek en volgen daarbij de onderstaande werkwijze per gemeente.

Werkwijze in stappen om te komen tot een keuze voor een uitvoerbaar ‘maatwerktraject’:

- A. We kijken wat er speelt voor inwoners op lokaal en regionaal niveau en zetten dat af tegen onze eigen opgaven en ambities. Op basis daarvan maken we een afweging in urgentie, omvang en impact van het vraagstuk/probleem, verwachte effectiviteit van onze inzet, rolkeuze, etc...
- B. We kijken samen met de gemeente(n) naar de mate van ‘zelfredzaamheid’ en naar wat er nodig is?
- C. We kijken wat wij als provincie kunnen betekenen. Dit kan bijvoorbeeld een investeringsimpuls zijn in een regionale opgave of in de bestuurskracht (bijv. de organisatie) of een tijdelijke strategische impuls in de vorm van expertise of mensuren of een combinatie van meerdere zaken in een integrale aanpak: we volgen hierbij de sturingsprincipes uit de Omgevingsvisie.
- D. We gaan vervolgens samen met de gemeente(n) kijken hoe we dit kunnen organiseren en stellen bij onze inzet onze voorwaarden bij de inzet van instrumenten (o.a. welke inzet van partijen wordt gevraagd, randvoorwaarden zoals geld, organisatie, gevraagde tijd, communicatie en gewenste kwaliteit spelen een cruciale rol). Zonnodig maken we een aparte overeenkomst.
- E. In aanvulling op D. regelen we daarbij ook intern de bestuurlijke en ambtelijke sturing, coördinatie en monitoring, zodat we hier als provincie integraal en eenduidig zowel naar binnen als naar buiten toe in opereren.

Wij stellen voor deze aanpak medio 2021 te evalueren en u daarover te informeren.

Gedeputeerde Staten van Gelderland

John Berends - Commissaris van de Koning

Pieter Hilhorst - secretaris

Bijlagen:

- Ontwerpbesluit
- Bijlage voorbeelden maatwerktrajecten bepaalde gemeenten